

VIDZEMES ZEMNIEKU STĀVOKLIS

XVIII. g. s. PIRMAJOS GADU DESMITOS.

I E V A D S.

Latvijas vēsturiskais liktenis ir tas, ka, atrodoties starp lielākām tautām un valstīm, viņa tām ir bijusi pastāvīgs strīdus priekšmets. Tāpēc grūti būs uzrādīt vēl kādu citu zemi, kurā tik daudz cietusi no kara posta kā Latvija, it īpaši Vidzeme. Mazai latviešu tautai bij jāpārcieš daudzas svešas varas; tā ir nicināta un piesmieta, verdzināta gadu simteņus un apkāauta pārcilvēcīgiem darbiem, bet sava darba augļus nav redzējusi, jo viss, kas tai piederējis, atņēmuši tai tās kalpinātāji - kungi. Vienīgais, ko neviens latvju tautai nespēja atņemt - bij viņas dvēsele - latvietības gars. Nekas to nespēja nomākt, ne verdzība, ne kungu rīkstes, ne kari, bads un mēris. Mūsu uzdevums ir mīlēt šo tautas garu, apbrīnot un cildināt to varonību un pacietību, ar ko staigājis latvietis daudzos verdzības gadu simtos. Šis varonības gars neļāva latvietim pazaudēt savu garīgo seju, savu tautas dvēseli un deva tai toreiz vēl neapzinīgu cerību: reiz spīdēs atkal brīvības saule...

Z I E M E Ļ U K A R Ņ Ā.

Dēļ Baltijas jūras piekrastes sacentušās jau XVI g.s. un XVII g.s. Krievija, Polija un Zviedrija. Labāk no šīm valstīm bij organizēta Zviedrija un tā ieguva XVII g.s. valdību gandrīz par visām Baltijas jūras piekrastes zemēm. Bet ne Polija, ne Krievija neatlaidās no savām pretenzijām. Altmarkas pamiers 1629. g. bij noslēgts starp zviedriem un poļiem tikai uz 6 gadiem. Vidzeme pēc šī pamiera noteikumiem bij zviedru rokās, 1635. g. pamieru pagarināja uz 26 gadiem, bet Polija tomēr pretendē vēl uz Vidzemi. Tad 1656. g. iebrūk Vidzemē Krievu cara Alekseja Michailoviča kara pulki. Krievu iebrukšanas iemesls: neļaut pārlietu nostiprināties zviedru varai, jo zviedri bij iebrukuši Polijā. Krievi postīja Vidzemi. Poļi un zviedri noslēdz mieru 1660. g. Olivā. Polija atteicās no Vidzemes; 1661. g. krievi noslēdz mieru ar zviedriem un atzīst Vidzemi par Zviedrijas zemi. Bet pašās XVII g.s. beigās sākās jauna sacīkste Baltijas dēļ. - Tas bij lielais ziemeļu karš. Pret Zviedriju sastādījās koalīcija, sastāvoša no Dānijas, Polijas /poļu ķēniņš Augusts II bij arī reizē sakšu kurfirsts/ un Krievijas, kur valdīja Pēteris I. Zviedrijā valdīja Kārlis XII, jauns un nepiedzīvojis cilvēks. Vispirms Zviedrijai uzbruka sakši, apšaudot

Rīgu, bet neko nepanāca. Arī Dānija uzsāka karu. Kārlis XII vispirms vērsa kara darbību pret dāņiem un tos uzvar. Tad Kārlis XII sakāva krievus pie Narvas 1700. g. un ziemas mēnešus pavada Tērbatas tuvumā. 1701. g. Kārlis XII uzvar sakšus Rīgas tuvumā - Spilves pļavās un tad dodas caur Kurzemi uz Poliju un Saksiju. Šeit Kārlis XII vairākus gadus sekmīgi karoja, bet Vidzemi viņš bij atstājis bez krietnas aizsardzības. Nelielais zviedru kara spēka pulciņš nespēja pasargāt Vidzemi no krievu iebrucējiem, kuri postīja un laupīja zemi. Visur, kur krievi un viņu karavadonis Šeremetjevs gāja pāri, tika nodedzinātas muižas, zemnieku mājas, pilsētas, lopī apkauti vai aizdzīti. Vīriešus apkāva, sievas un bērnus sapēma gūstā un bieži bērnus kā zoslēnus sapakāja ratos un aizveda uz "mežonīgo Tatariju" - Krieviju. Krievi tā postīja vairākus gadus, jo domāja, ka Kārlis XII, sakāvis poļus, nāks uz Vidzemi, un lai zviedri neko šeit neatrastu, tad krieviem bij dota pavēle visu izpostīt un iznīcināt, kas nav līdz aizvedams. Un Šeremetjevs caram ziņo: "Man Tev jāziņo, ka visvarenais Dievs un vissvētā Dievmāte Tavu vēlēšanos piepilda: ie- naidnieka zemē nav vairs ko postīt." Bet Kārlis XII nenāca vis uz Vidzemi. Viņš iebruka Ukrainā un 1709. g. zaudēja kauju pie Poltavas. Šī kauja izšķīra Vidzemes un visa šī kara likteni. Vēl tai pašā gada rudenī krievi aplenca Rīgu. Pilsē-

ta, bada spiesta, padevās krieviem 1710. g. 4. jūlijā. Pie Rīgas padošanās Vidzemes muižniecība, kuŗa tur bij sapulcējusies, noslēdza ar krievu kaŗavadoni Šeremetjevu t. s. akorda punktus, ar kuŗiem krievi apsoliņās ievērot visas muižniecības tiesības un privilēģijas, kuŗas tā bij zaudējusi zviedru valdīšanas pēdējos gados. Līdzīgu solījumu dod Šeremetjevs arī Rīgas pilsētai, bet solījums ir neskaidrs un Levenvolde nōpelnis ir tas, ka muižu turēšanas tiesības atzīst par vienīgi piederošām muižniekiem. Taī pašā gadā krievi ieņēma arī Rēveli un Pernavu, tā kā ar 1710. g. faktiski visa Vidzeme ir jau krievu rokās. Kaŗš starp Krieviju un Zviedriju turpinās, kaut gan ne Vidzemes teritorijā, līdz 1721. g., kad noslēdza Ništadtē mieru. Zviedrija atteicās uz mūžīgiem laikiem no Vidzemes un Igaunijas par labu Krievijai.

K A Ŗ A S E K A S.

Ar šiem notikumiem sākas latviešu zemnieku ciešanu pilnais laiks. Grūti atrast vārdus, lai attēlotu Vidzemes ainavu XVIII g. s. sākumā, t. i. pēc 1710. g. Pilsētas ir nopostītas, pie tam mazās pilsētas, kā Cēsis, Valmiera, Valka, nozudušas no zemes virsas. Tērbata ir pārvērsta par drupu kaudzi "ein Steinhaufen, auf welchem Schlangen und Raubtiere hausten." /Eckardt/

Rīgā, 900 iedzīvotāju, vienīgi Pernava un Rēvele nebija sagrāuta. Iedzīvotājus parasti aizveda gūstā vai nogalināja, dzīvi palikušie aplaupīti un, no kara šausmām slēpdamies, sabēguši mežos. Krievu karaspēkā bija sevišķas nodaļas, kuŗas kā viesulis postīdamas gājušas pāri zemei. Visbriesmīgāk izskatījās uz laukiem. Muižnieku pilis gulēja drupās, zemnieku mājas bija noslaucītas no zemes virsas. Zemnieki klīst bez pajumta, vai mitinās nožēlojamās būdīnās, kopā ar lopiem, ja tādi vēl viņiem ir palikuši pāri. Nabadzība - tik liela, ka ubagot iet zemnieks un viņa bērni un pat sastop muižnieku bērnus dāvanas lūdzot. Kara posts pēc 1710. g. nepamazinās, pat jāteic piepemas, jo karš vēl turpinās un stāvoklis ir nenoteikts. Pastāvīgās karaspēka noņemšanas, pārtikas došana, arī darba spēka pieprasījumi pie apcietinājumu celšanas, tiltu būvēm u. t. t., izsūc beidzamos spēkus. Kara pavadopi bija bads un mēris. Vidzemē sen vairs nesēja labību, jo trūka sēklas. Bada un slimību nomocītie iedzīvotāji arī nespēja kārtīgi laukus apstrādāt un tā katrs nākošais gads nesa iepriekšējā gada nelaimes sev līdz. Sevišķi briesmīgi bija 1709. un 1710. g. mēŗa un bada gadi. Vidzeme ir galīgi panīkusi un grūti pateikt par šo laiku vai materiālais vai tikumiskais stāvoklis bija ļaunāks, vai abi vienādi. Iedzīvotāji padevās bezrūpībai,

slinkumam, jo neviens nebija drošs ko nesīs rītdiena. Saimnieciskā dzīve balstās uz naturālsistēmas un tā pavairoja postu un trūkumu. Klausas un nodevas izsūca zemnieku pēdējos spēkus un atņēma arī to, ko karš un bads un mēris bija atstājis. Jo grūtāk klājās kungam, jo lielākas prasības viņš uzliek zemniekam. Vaku grāmatu normas ir aizmirstas. Un no otras puses, jo vairāk zemnieku nodarbina muižā, jo nabadzīgāks viņš kļūst un nespējīgāks kārtīgi apsaimniekot savu saimniecību. Parasti vajadzēja 1/4 arkliniekam dot gadā 18-28 pūrus labības, sviestu, olas, dzijas u. t. t., bez tam 3 dienas nedēļā dot zirgu ar strādnieku, siena laikā 12-20 dienas jāiet talkā, šķūtīs jābrauc, kulšanas talkās jāiet uz muižu, degvīns jādedzina, iesals jāpagatavo, mēsli jāved muižā u. t. t. Ar šo reti kāds kungs apmierinājās. Parasti ņēma no zemnieka daudz vairāk. Kā burvju ripķī vilkā dzīve, no kuŗas zemnieks nezināja kā laukā tikt. Bēguļošana ir parasta lieta, nelīdzēja ne bargie sodi, ne piedzīvojumi, ka citur nav labāk... Muižniecība nevēlējās mainīt saimniecisko sistēmu; bezatalgojamais darba spēks - latviešu zemnieks - tāi bija nepieciešams. Šis darba spēks - latvietis - pateicoties muižniecības patvarīgai rīcībai, pārvērtās par vergu, kuŗa vērtību noteic viņa saimnieks - muižnieks. Kad zemnieka saimniecība bija galīgi izpostīta no

pārmērīgām prasībām, tad muižniekiem bij vēl viena izeja: pievienot zemnieku zemi muižas zemei - pārvēršot to par "Vorwerk" /Hoflage/. Hoflage muižnieks apsaimnieko ar pušiem, vai arī paaugstina pārējiem zemniekiem klaušas, bet publiskās /kropa/ nastas caur to nepieauga, jo tās gulēs tikai uz arklu skaita, t. i. zemnieku zemi, bet ne tieši uz muižas zemi un "Vorwerk". No šādām pievienotām zemēm muižnieki ņēma nodevas un klaušas cik patīk. Vaku grāmatas te pat nepieminēja. Jāteic, ka vaku grāmatas bij zaudējušas savu noteicošo nozīmi /Eckardt/.

Lauku apsaimniekošana ir primitīva, neracionāla un dod niecīgus ienākumus. Vienīgi līdumos sētā labība kaut cik labāk aug. Muižās tā pati aina, kas zemnieku laukos, vienīgi tie ir lielāki un tika laikā nokopti un ir drusku labāk mēsloji. Pārmērīgo muižnieku nastu apkārtam zemniekam bij arī jāpilda klaušas un jādod nodevas krievu valdībai. Kropa un komūnālās nodevas pastāvīgi pieauga un tika uzliktas uz vaku zemi, t. i. zemnieku zemi, bet ar muižnieku starpniecību kropa kasē iemaksātas. Muižnieka persona un tāpat viņa muiža ir no nodokļiem brīvas. Tiešās kropa nodevas ir stacijas nodoklis un jātņieku nauda. Abus šos nodokļus aprēķina pēc arklu skaita un sadāla uz zemnieku zemi, bet samaksā ar muižnieka starp-

niecību. Tiešās kroņa nodevas nav tik smagi sajūtamas, kā ārkārtējās nodevas un klaušas. Tā kā XVIII g.s. sākums ir Ziemeļu kara turpinājums, tad badā un kungu gaitās izmocītam zemniekam ir īsta sodība: šķūtis, kara spēka noņemšana uz laukiem, cietokšņu celšanas darbi, ceļu un tiltu būves u. t. t. Pēc Gadebusch'a ziņām Vidzemē ir noņemti XVIII g. s. I pusē ap 20.000 - 30.000 karavīru un to uzturēšana gulās uz zemnieku pleciem. Piem., Rīgā vajadzēja noņemt kara spēku un tamdēļ tūkstošiem zemnieku tur ir sadzīti kazarmu būvēm un apcietinājumu celšanai. XVIII g.s. I pusē ir oikonomiski vissmagākais laiks un arī zemnieku tiesiskais stāvoklis neatvairami slīd lejup. Merķelis saka - visi - augsti un zemi vienprātīgi atzīst, ka zemnieki ir beztiesiski radījumi, bet ar to nekas jauns netiek domāts un kaut ko darīt zemnieku labā tiek uzskatīts kā veco privilēģiju aizskāršana un visas iekārtas graušana. Ja zemnieks ir bezbēdīgs, slinks, tad mēs to sapratīsim, jo pārcilvēciskais darbs izsūca pēdējo zemnieka fizisko spēku un muižā nodarītās pārestības kropļoja garīgo seju. Eckardts aizrāda, ka latviešu zemnieki tomēr garīgi nav tik zemu grimuši, kā, piem., to apraksta Eizens. Eckardts pieved Iršu kolonistus - vāciešus kā piemēru, ka tie tikai īsu laiku atšķīrušies no

latviešiem, kaut gan bij brīvi lauks.

Visus latviešus XVIII.g.s. nevar uzskatīt kā vienu masu - Bauern. Taisni Bauern ir bijusi latviešu labākā daļa, kuriem bij atkal savi kalpi un kalpu sievas un bērni. Hupels gan saka, ka sociālās atšķirības nav, bet tomēr tā nav, jo smagi apkrautam saimniekam bij arī savi kalpi - "jene Ärmsten des Armen noch abhängiger, unwissenden und rechtlosen dastanden, als ihre schwerbelasteten Arbeitgeber"/Eckardt Livland in XVIII.Jh./ Līdzīgā stāvoklī ir "Lestrelis" kuņģi dzīvo būdipās un apstrādā mazu dārziņu, vai slepni mežos ierīkojas uz dzīvi. Šos klaidopus kungs prata izmantot, liekot par dzīvošanu mežā 2 dienas nedēļā strādāt ar savu maizi. Te jāpiezīmē, ka ar savu maizi muižas darbā ierodas visi klaušinieki un tikai kroņa muižās deva strādniekiem pārtiku un talkās arī muižā darbiniekus pacienāja.

V I D Z E M E S I E K Ā R T A U N A T T I E C Ī - B A S A R K R I E V U V A L D Ī B U.

Vidzemes XVIII g.s. pārvaldes iekārtu mēs varam raksturot kā stingri aristokratisku. Vienas nelielas grupas - muižniecības rokās atradās noteikšana par visu zemes iedzīvotāju vairuma dzīvi un likteni. Aristokratiskā valdība

arvien bijusi tā vissmagākā zemākām ļaužu šķirām. Vidzemē šinī gadījumā tas zīmējas uz latviešu zemnieku kārtu, kuŗa, vācu varai nostiprinoties, zaudējusi ne tikai savu politisko suverēnitāti, bet pārvērsta no apakšniekiem - uzvarētiem zemes iedzīvotājiem - par dzimtļaudīm, lai pēc tam paliktu par vergiem -. Krievu valdība 18. g.s. sākumā atstāja zviedru laikos nodibinātās iestādes. Kā senāk, provinces priekšgalā ir ģenerālgubernātors, kuŗš dažreiz tiek saukts arī par gubernātoru. Viņš galvenais centrālās varas pārstāvis un padots caram. Viņš pārzināja visas militārās un civīlās lietas. Ģenerālgubernātors apstiprina landtaga lēmumus. Viņam palīdz vicegubernātors, 2 valdības padomnieki /Regierungsräthe/, 2 sekretāri un oberfiskāls. Ģenerālgubernātora amatā palaikam atradās krievi, kuŗi Vidzemes apstākļus nepārzin un tamdēļ zemē cēlās tik daudz pārestību un netaisnību. Darīšanu valoda ir krievu. Padomnieki šiem krievu valdības pārstāvjiem ir vietējā vācu muižniecība un viņas uzskati tiek ievēroti, jo cara varas pārstāvji, Vidzemes apstākļus nepārzinādāmi, vietējos jautājumos respektē muižnieku domas. Oberfiskāls ir juridisko lietu pārzinātājs. Pie centrālās valdības organiem pieder vēl domeņu un kamerālpārvalde ar ģenerāldirektoru priekšgalā, kuŗš pārzin kroņa īpašumus un

ienākumus. No kroņa muižām piedzen ienākumus Ober-Inspektors un inspektors, kuŗi pieņem arī kroņa muižu zemnieku sūdzības par arendatoriem. Visos šos amatos ir vietējā muižniecība. Šis bij svarīgākās centrālās varas iestādes XVIII g.s. sākumā. Tā kā viņu nebija daudz un viņu locekļi bij no vietējās muižniecības, tad tas pierāda, ka krievu valdība savu iespaidu Vidzemē šai laikā nav centusies pārāk nostiprināt. Galveno varu un noteikšanu par Vidzemi krievu valdība atstāja vietējām iestādēm, kuŗas pārzināja un rīkoja vienīgi Vidzemes muižniecība. Vietējo iestāžu priekšgalā atradās landtags. Zemes pārvaldīšanas smagums punkts atradās landratu kollēģijas rokās. Landratu kollēģija pārzināja visu, kas attiecas uz lauku dzīvi: pasts, baznīcas, ienākumi no dominijām, tiesas. "Alles was zum Wohle des Landes und zur Aufrechterhaltung der Privilegien gereichte" /Eckardt/. 3 landrati piedalījās augstākā tiesā - pilstiesā, 1 landrats bij Vidzemes konsistorijas prezidents, 4 landrati - baznīcas virspriekšnieku amatā, 1 Vidzemes pasta lietās. Bieži Regierungsräthe ir piederīgi pie landratu kollēģijas. Landratus var uzskatīt par īstiem Vidzemes pārvaldītājiem, viņu uzdevums - būt par starpniekiem starp zemi un valdības iestādēm. Vidzemes tiesu un policijas iestādes palika tās pašas, kas zviedru laikos. Augstākā tiesu instance bij Pēterpils

Justic-kollēģija, kuŗā ietilpa Vidzemes un Igaunijas muižnieku pārstāvji, Vidzemē brugu tiesai /Ordnungsgericht/ ir plaši pienākumi, kas prasa daudz darba, sevišķi tas sakāms pēc L. Ziemeļu kara, kad Vidzeme nāca zem Krievijas. Tamdēļ šos pienākumus neviens labprāt neuzpēmās un izpilda pavirši. Tiesu iecirkņi ir pārāk lieli, tais valda liela nekārtība un priekšrakstu neievērošana. Visbiežāk muižnieks pats izpilda savā apgabalā i tiesneša, i policijas pienākumus "das Halssgericht denen Edelleuten bleiben möchte ... Viŗrab I, 8 lap.p. Caur to cieš no pārestībām zemnieki. 1721. g. landtaga iesniegtie priekšlikumi par brugu tiesas atcelšanu, ka tā prasot tikai liekus izdevumus un varot iztikt ar Landgericht, policijas izmeklēšanas lietas nododot Kreiskommisār, apliecina muižniecības tieksmi iegūt pilnīgu noteikšanu par saviem dzimtļaudīm - latviešu zemnieku. Krievu valdība maz interesējās par Vidzemi. Vidzemes apstākļi, iedzīvotāju etniskais sastāvs, saimnieciskā un politiskā iekārta krievu valdības pārstāvjiem sveša. Arī vietējo darīšanu valodu - vācu valodutie neprot. Un krievu valdība ļauj muižniecībai vaļu. Tāpat baznīcas un skolu jautājumos krievu valdība neiejaucās. Vispār apstākļi ir tādi, ka vāci vietējos Vidzemes jautājumos varēja rīkoties netraucēti. "Die Stände des Landes ihre häuslichen Angelegenheiten selbst besorgten und dieser Tätigkeit

nicht gestört wurden-" /Eckardt/. Saprotams, ka muižnieki šo brīvību izmantoja savas varas un privilēģiju nostiprināšanai un neraugoties uz to, vai citi zemes iedzīvotāji no tam neciestu.

L A T V I E Š U Z E M N I E K U S T Ā- V O K L I S.

No muižnieku patvarīgās rīcības visvairāk nācās ciest latvietim, kurš jau agrākos gadu simteņos bij dzimtscilvēks. Ne par velti XVIII gadu simteni mēs varam uzskatīt kā dzimtbūšanas tumšāko posmu, kur latvietis jau ir vergs. Eckardts aizrāda, ka līdzīgs stāvoklis dzimtbūšanas laikos ir bijis zemniekiem arī citās zemēs un Vidzemē nav sevišķu rafinētu "Bösewichter". Eckardts dzimtbūšanas aso formu XVIII g.s. izskaidro kā kara sekas un krievu valdības mazo interesi par Vidzemes apstākļiem un vispār ar zemes ierašu pagrīšanu un tautības izšķirību. Vidzemē pēc Eckardta domām zemnieki ir vairāk saimnieciskā atkarībā no muižnieka, kā tiesiskā. Transehe Roseneck arī piekrīt uzskatam, ka XVIII g.s. zemnieku dzimtbūšana /~~•~~ Hörigkeit/ pārvērtusies par verdzību /Leibeigenschaft/ pateicoties ārējiem apstākļiem. Piem. bēguļošana vainojama, ka zemniekus sāk turēt kā vergus, jo

bēgli neviens neaizstāv, bet tos vairāk izmanto un vēlāk tas kļūst par vispārēju ieražu - zemniekus līdz pēdējam izmantot, bet muižnieki nav ar nolūku patvaļīgi rīkojušies. Ja muižnieki būtu gribējuši, tad viņi no krievu valdības tūlīt 1710. g. padodoties, būtu sev izkaulējuši zemniekus par vergiem pārvērst "aus der Hörigkeit der livländischen Bauern Leibeigenschaft zu schaffen" /Transehe Roseneck/. Šeremetjevam bij no krievu valdības uzdots visas muižnieku privilēģijas un prasības izpildīt. Šeremetjevs pats par zemniekiem bijis viszemākos uzskatos, par ko liecību nodod viņa personīgais ziņojums caram: "Vieh und Esten haben wir in Menge gefangen, Kühe sind jetzt um drei Altynen zu haben, Schafe um zwei Dengen, kleine Kinder um ein Denga, grössere um eine Griveng vier Stück kauft man um ein Altyn" /Transehe Roseneck/. Vai Šeremetjevs būtu liedzis muižniekiem šādos apstākļos zemniekus tūlīt pēc padošanās Krievijai uzskatīt kā vergus un kā ar tādiem rīkoties? Transehe Roseneck aizstāv muižniekus un sauc, ka jādod muižniekiem gods, jo pie padošanās Krievijai muižniecība šādas prasības neuzstādīja un tikai pateicoties apstākļiem pamazām zemnieku stāvoklis pasliktinās. - Tomēr dokumenti no bijušā Vidzemes brupniecības archīva

/J. Vigrabs Materiālu krājums par Vidzemes zemnieku tiesisko stāvokli XVIII g. s. I pusē/ rāda mums pretējo ainu Transehe Roseneck uzskatam zemnieku jautājumā.

Vigraba materiālu krājumā par Vidzemes zemnieku tiesisko stāvokli XVIII g. s. I pusē sevišķu uzmanību pelna bēgļu jautājums, kur spilgti izteicas muižniecības tiesiskais viedoklis attiecībā uz saviem dzimtļaudīm - latviešiem. Pirms stāties pie šo svarīgo dokumentu sīkākas iztīrīšanas jāpiemin, ka Vidzemes zemnieku tiesiskais stāvoklis arī XVIII g. s. balstījās uz zviedru laikos sastādīto "Lieffländ. Landes-Ordnungen". Muižniecība Lieff. Landes-Ord. XVIII g. s. sākumā atzīst par derīgu un uz viņu labprāt atsaucās "muss es sonder Zweifel bey der Landesordnung verbleiben" - Vigrab I d. 13. lapp. Ņemot vērā, ka L. L. Ord. ir svarīgs dokuments dzimtbūšanas apliecināšanā, mēs sapratīsim kamdēļ muižnieki uz viņu atsaucās arī XVIII g. s. Sevišķi L. L. Ord. V un VI nodaļas noderēja arī XVIII g. s. muižniekiem, lai atprasītu bēgļus un reizē pierādītu visai cilvēcei, cik neapšaubāmas tiesības pieder muižniecībai uz latvieti - zemnieku. L. L. Ord. V - Von Zuschlagung der Bauern und deren Taxa, VI nod. Von Ansantwortung der Bauern^{uu} - dod mums spilgtu ainu par zemnieku tiesisko

stāvokli gan XVII g. s., gan arī XVIII g. s. sākumā. Zemnieks ir glōbaž adscriptus - un Pertinenz des Gutes - Kā tādām viņam jāpilda klaušas muižā un jādod nodevas. Zemnieks ar savu personu pieder muižniekam un dzimtbūšana pāriet no vecākiem uz bērniem "Ein Erbbauer vom Erbbauer gebohren -- L. L. Ord. cap. VI l. §. Ne tikai Erbbaur pieder Erbherrn - muižniekam, bet arī tiek uzsvērts, ka katrs, kas apmetās uz Erbland kļūst dzimtcilvēks. /Erbland ir visa, zemnieku lietošanā esošā, zeme/. "Ein Erb-Bauer ist ebenfalls /so von einem frembden/ welcher seinen Rauch unter einem Edelmann zuerst auffgehen lasset/ gezeuget ist L. L. Ord. paragr. 3."Des gleichen hat sich ~~nicht~~ derjenige Erb-gemachet, welcher auff einem Erblande aus der Fremde sich gesetzt und seinen ersten Rauch auffgehen lassen-- Ja zemnieks aizbēg no Erbland un Erbherrn - tad pēdējam tiesības to prasīt atpakaļ. Bēguļošana bij dzimtbūšanas laikā diezgan parasta parādība, jo zemnieki tādējādi pulējās savu likteni atvieglot - Kā zināms, zviedru valdības beigās izdotie rīkojumi bij vērsti zemniecības labā. Šis zemniekiem labvēlīgais virziens Zviedrijā iestājās, kad Kārlis XI sāka valdīt savu valsti. L.L. Ord. ievietotās pavēles generālgubernātorā Ericha Dahlberga laikā, atgādina

muižniecībai, saudzēt zemniekus, atlaižot trūkumcietējiem nodevas un citus pienākumus un brīdina, ka muižniekus - īpašniekus, tā kroņa muižu arendātorus no patvaļībām. L. L. Ord. 660. lap. -- die Arrendatoreşund Possessores ... zur Geduldt und müglichen Moderation mit den Bauren, insonderheit der Unvermögenden, vermahnet und angewiesen. Pienākumus no zemniekiem prasa saskaņā ar vaku grāmatām... ihre Pflicht und Gebühr nach Einhalt des Wackenbüchs... Šie rīkojumi interesanti kā zviedru valdības humānās rīcības raksturojums. Arendātoriem atgādina ar zemniekiem rīkoties cilvēcīgi, apdomīgi un saudzīgi... mit müglichem Glimpfe und Gelindigkeit... L. L. Ord. 1696. Erich Dahlberg. Arī zemniekiem vajadzēja darīt savus pienākumus... worzu ein jeder Bauer desto mehr und aus höchster Billigkeit verbunden ist, wenn er bedenket, wie der Arrendator seine äusserste Mittel bishero in denen schweren Jahren angreifen müssen umb die Arrende zu bezahlen, als den Bauren in ihrer Not mit Brod= und Saat= Korn zu helfen -- L. L. Ord. 1696. Erich Dahlberg.

Sevišķi arendātoriem atgādina zemniekus neizpostīt caur nodevām un klaušām, jo 1696. g., bij neražīgs. "Die Arrendatoreş alle Moderation gebrauchen ... bey dieser

schweren Zeit in die Gelegenheit auff der Bauren Conserva-
tion sehen und derselben Ruin so viel wie möglich verhü-
ten sollen... L. L. Ord. 1696. Er. Dahlberg. Tāpat zemnie-
kiem ir tiesības aizstāvēties pret patvarībām, ko viņiem
varētu nodarīt muižā: - wofern aber der Bauer, dass ihm
^{den} von Hofes - Bediñten auff eine odere andere Weise zu viel
oder unrecht geschehen wäre - soll er solches vors erste
dem Arrendatorn - nochmahlen dem Hm. Stadt-Halter- oder
der Obrigkeit gebührend anbringen ... da er ohne Recht und
Hülffe nicht gelassen werden soll... Zviedru latv. zemnieku
aizstāvēšanas politiku raksturo arī L. L. Ord. 685. lapp.
Von der Bauren Gerechtigkeit und Pflicht - 1697. Erich
Dahlberg. - Tiem muižniekiem, kas aizdevuši bada gados zem-
niekiem labību, tiek atgādināts nepemt - eine grössere Baht
nehmen soll, als von 6. dem 7. - tāpat: "nichts über die Ge-
bühr und Vermögen der Bauren, absonderlich von denen Armen
und Unvermögenden abzufordern, oder mit Zwang zu erpressen,
- - bet visai muižniecībai liek pie sirds kristīgā garā ap-
ieties ar zemniekiem, lai pēdējos pasargātu no izputēšanas
- - vielmehr alle christliche Moderation zu ihrer Conserva-
tion gebrauchen und sich aller unbilligen Execution ent-
halten sollen, damit die Bauren nicht auff einmahl erschöpf-

fet und ruiniret werden mögen --- Tāpat tika noliegts pieprasīt vairāk klaūšu kā atļauts, jo ārkārtējie darbi zemniekus novājina - piem.: - Flächse-fahren - - eine merkliche Schwächung der Bauren Vermögen nach sich ziehen--- der Bauerschafft-sich über ihre Kräfte öfters anzugreifen und dieselbe auszumergeln. Ar 1697. g. rīkojumu noliedz šāds ārkārtējos darbus pieprasīt - es soll diese Gewohnheit hiemit ebenmässig gänzlich abgeschafft und alle dergleichen zu der Baurschafft Schaden gereichende Bezwickung, ausser der ordinären Gerechtigkeit. Sie mag Nahmen haben, wie sie wolle, ernstlich bey Straffe untersagt seyn--- Šie cilvēcīgie zviedru valdības rīkojumi XVIII g. s., krievu valdībai sākoties, Vidzemē tiek aizmirsti. No zviedru laikiem muižniecība atstāj to kas viņas varai nekaitēja un no Lieff. Landes Ord. celts gaismā tas, kas muižniecības varu par zemniekiem sankcionē. Laikmetiem mainoties, mainījās ar dzīves apstākļi - Bij neražas gadi, kaŗš, trūkums un posts. Zemnieki bēguļoja vēl vairāk kā senāk, meklēdami tādā kārtā savu likteni atvieglot. Lieffl. Landes Ordnung noteikumi muižniecībai izlikās nepilnīgi - Tos vajadzēja papildināt. Vajadzēja atrast laikmetam piemērotus noteikumus lai zemnieku, šo bezatalgojamo darba spēku, saturētu uz vietas,

t. i., lai tas nebēgtu, lai neceltos caur to zaudējumi jeb lai vismaz jau izciestos zaudējumus izlīdzinātu. Laiki bij nedroši, tamdēļ muižnieki centās izstrādātām prasībām un dabūtām atvēlēm piedot likumu formu. Un zemnieki, kaut gan viņus muižnieki uzskata kā savu mantu, ko var iekļāt u. t. t. /šo pierāda L. L. Ord. Von Zuschlagung der Bauren und deren Taxa V Kap./ nebūt nebij tik pasīvs materiāls. Cīņa norisinājās klusu, bet necilvēcīgākais un stiprākais uzvarēja vājāko - latviešu zemnieks bij spiests padoties tiem tiesiskiem jēdzieniem, ko uzvarētāji - muižnieki, pateicoties savam lielam iespaidam Vidzemē, izveidoja. Arī muižnieki savā starpā bieži zemnieku jautājumā pārpratās. Nabagākie sudzējās visvairāk par zemnieku bēgulošanu, jo: jo nabagāks kungs, jo grūtāk klājas viņš zemniekiem - zemnieki no tādiem kungiem visbiežāk bēg - un ja tādām kungam ieradās kāds bēglis, tad viņš bēgli labprāt negrib izdot, jo bēglis tāpat bij manta, kaut arī sveša ...

1713. g. Rīgas apriņķa bruģu kungs - /Ordnungsrichter/ Hastfers pieprasa landratiem paskaidrojumu bēgļu izdošanas jautājumā - "Untertänige Befragungs punkte welche in denen Landes Ordnungen nicht angefüget -- Pieprasījumam ir 13 punkti un tie mums sniedz svarīgas ziņas par zemnieku tiesisko

stāvokli krievu valdības sākumā Vidzemē. Kā jau iepriekš minēts XVIII g. s. sākums ir nelaimīgs un arī 1695. - 1697. g. bij bada gadi - zemnieki klīda gan bada dzīti no vietas uz vietu, gan kara šausmas un kara sekas tos spieda bēgt - Muižniecība, kā jau teikts, negribēdama caur zemnieku bēguļošanu ciest, meklē bēgļus un pierāda savas tiesības uz zemniekiem. Uz Hastfera 13 punktiem dotā valdības atbilde papildina zināmā mērā L. L. Ord.: VI nodaļu par "Ausantwortung der Bauren" - "1... da viel Leute aus ihren Erbgebieten herausgegangen und gros Not halber anderwertz sich hinbegeben .. Vigrab I 18. lapp. Krievu valdība, gribēdama muižniekiem izpalīdzēt šai svarīgā jautājumā atbild - bērni, vēl strādāt nespējīgi, paliek tur par dzimtļaudīm, kur tie uzņemti -- welche junge Kinder gewesen und gegen die erhaltene subsistence keine Dienste haben ihren Wirten, welche sie auffgenommen, thun können, dieselbe ^{ll} ab dorten, wo sie auffgenommen - erblich bleiben. Tā tad bērni, kamēr viņi nav darbam noderīgi, mazāk vērtēti; uz savu "Erb" viņiem nav jāatgriežas, bet tur, kur viņš sāk strādāt, tur viņš kļūst "erblich" - Zemnieks arī pēc L. Landes Ord. noteikumiem kļūst tur erblich, kur viņš zemi sāk strādāt. Cap. VI, § 2, § 3 un /te arī mēs varam spriest, ka zeme - Erb-

land ir itkā saistītāja/. Turpretim pieaugušie, darba spējīgie spiesti atgriezties pie sava Erbherrn. Ja bada gados zemnieka kungs nav varējis zemniekam palīdzēt vai nav gribējis to darīt un pieļāvis zemniekam aiziet, tad caur liecinieku pierādījumiem, zemnieka agrākais kungs zaudē tiesības savu aizgājušo dzimtsilvēku atprasīt un viņš skaitās tur "erblich", kur apmeties bada gados. Caur bada gadiem visi bij nabagi Rļuvuši. Zemnieki bieži nespēja izpildīt kungu prasības, bet kungi, parādu piedzenot, atņēma zemniekam pēdējo - un tad atļāva iet citur par kalpiem, Hastfera piepras. 3, ad 3 -, bet savas tiesības uz zemnieku šai gadījumā kungs nezaudē un prasa to atpakaļ. - ... der Erbherr sein Recht nicht verlieret.. ad 3/Vigrab I. 20. lapp. Pusaudžus, kuŗi bada spiesti klīda apkārt, saista par dzimtļaudīm tur, kur tos uzņēma, tāpat kā bērnus, kuŗi darbu - t. i. zemi nestrādāja pirms aiziešanas no sava Erbherrn. No šiem noteikumiem par zemniekiem - staiguļiem - mums jau ir spilgta aina par latviešu tiesisko stāvokli XVIIlg.s. sākumā. Latvietis pieder ar savu personu kungam - Erbherrn un arī viņa /zemnieka - Erbbauer/ pēcnācēji pieder kungam - Dzimtbūšanu manto no paaudzes uz paaudzi. Tikai zināmos gadījumos zemnieks piederēja citam kungam, nekā tam, zem kuŗa tas dzimis /bet par

to nāksies mums dzirdēt vēlāk/. Zemnieks ir kungu darba spēks un pieder pie muižnieka zemnieku zemes /Erbland/, tik pat cieši, kā tur var piederēt virsū augošais mežs, upe, purvi un ezeri. Un arī zeme - Erbland ir saistījusi zemnieku, kā to redzam no L. Landes Ord. C. VI, § 4, § 2, § 3, kurus pieņem par pamatu zemnieku jautājuma izšķiršanā arī XVIII g. s. Ja zemnieks ar saviem bērniem aizbēdzis kungam zinot un nodzīvojis svešā vietā /kungam zinot/ 10 gadus un tur zemi strādājis, tad pēc L. L. Ord. noteikumiem, iepriekšējais kungs zaudē uz savu zemnieku tiesības un tas pieder tur, kur zemi strādā. L. L. Ord. Cap. VI, § 4. Bērnus no likumīgā tēva nešķir, tie (ad 5. Vigrab 20. lapp.) skaitās turpat "erbe" kur viņu tēvs) - Arī šo jautājumu XVIII. g. s. izšķir uz L. L. Ord. Cap. VI pamata, § 10, 12, 14. Turpretim māte savus bērnus zaudē, ja tā svešā novadā aizprecēta: bijušais kungs nezaudē tiesības uz bērniem, kaut gan māte skaitās piederoša tam kungam, uz kurieni tā aizprecēta. L. L. Ord. VI. § 11. Ja sieviete aizprecēta sveša kunga novadā, bet viņas vīrs nomirst, neatstājis bērnus, tad šāda atraitne paliek tur "erbe", uz kurieni tā aizprecēta un skaitās par dzimts Cilvēku un pieder šim kungam ar savu personu un arī ar visu savu mantību, jo ie-

priekšējais kungs, atļaujot viņai precēties uz citu novadu, atteicies no savām tiesībām. Vigrab I^{ad} 9. 21 lapp. Manta dzimtsilvēkam nepieder, viss kas zemnieka rīcībā ir, pieder viņa kungam. To pierāda L. L. Ord. VI, § 8, 10, 13 un arī Vigrab I 99. lap.p. /materiālu krājumā/ sastopams raksturīgais izteiciens "usufructuaris" - t. i. zemnieks ir savas mantas lietotājs - īpašnieks uz zemnieku un viņa mantu ir kungs - Erbherr. Trūkuma spiests zemnieks nodeva savus bērnus audzināt sveša kunga zemniekam. Agrākais kungs to varēja prasīt atpakaļ ar visu, ko viņš svešumā nopelnījis un ja viņš pat 10 gadus un ilgāk nodzīvojis svešumā, kungs nezaudēja tiesības uz to, un pat ja tas svešumā precējies, ar visiem viņa bērniem un mantu, kungs to prasa kā savus dzimtļaudis atpakaļ. Par ārlaulības bērniem noteica, ka tie pieder tur, kurā vietā dzimuši /L. L. Ord. C. VI.15/ XVIII. g. s. brugu kungs Hastfers jautāja, kam skaitīt tos ārlaulības bērnus piederīgus, kuram tēvs vēlāk māti tomēr apprecējis. Atbilde ir šāda: bērns vairs neskaitās par nelikumīgu un tas kopā ar tēvu tiek izdots tam kungam, kuram tēvs pieder - Ad. 7. Vigrab. 21. lapp. Tāpat ja ārlaulības bērna tēvs ir vācietis, bērns seko tēvam un bauda tās pašas tiesības kā tēvs, kaut arī māte ir latvietē. Ad. 8. V.21.lp.

Šis paragrafs liecina, cik liela nozīme ir tautību atšķirībai. Kara laikos zemnieki bēguļoja. Gadījās arī, ka nevarēja pierādīt no kurienes zemnieks nokļuvis svešā novadā. Šādos gadījumos, ja zemnieks bij 10 gadus zemi strādājis, rīkojas pēc L. L. Ord. VI, § 4. Kara dienests arī neveda zemniekam - dzimtscilvēkam - tiesiskā stāvokļa uzlabošanu. Kad kari izbeidzas un zemes miliciju un kareivjus atlauda, tad cēlās jautājums vai tiem dot tiesības apmesties katram kur patīk, jeb jāiet atpakaļ pie saviem agrākiem kungiem. Ad. 12. Vigrab I. 21. lapp. Izrādījās tomēr, ka katram jāatgriežas tur, kur tas bij "erblich" - Vienīgi, ja pierādīja, ka kāds zemnieks pats atpircies no karaklausības, tad šo nedrīkstēja viņa apgākais kungs kā Erbbaur atprasīt, bet atpirkušais zemnieks drīkst sev pēc patikas izvēlēt dzīves vietu /Te mēs gribētu teikt, kā brīvs cilvēks dzīvot/ tikai ne kā brīvs cilvēks tur viņš var dzīvot, bet jaunā vietā tas kļūst atkal erblich Ad.11. Vigrab I, 21. lapp. Caur atpirkšanos no kara dienesta vienīgais ieguvums zemniekam - brīvi izvēlēt sev dzīves vietu, bet brīvību nedabū - Erbbauer viņš bijis un paliek.

Z E M N I E K U B Ē G Š A N A.

Ņemot vērā XVIII g. s. pirmo gadu desmitu lielo postu, badu, sērgas un muižnieku nesaudzīgo rīcību, zemnieki bēg, gribēdami tādā ceļā savu likteni labot vai arī laimi meklēt. Muižnieki ik gadus sūdzās par bēguļošanu un cenšas šo parādību visādi ierobežot, gan noteicot zemniekiem par bēgšanu bargus sodus, kā piem., 1719. g. generālgubernātora Goļicina patentē - ausu un deguna nogriešana, pierē iedezina kauna zīmi. Bieži gadījās, ka muižnieki bēgļus labprāt uzņēma, sevišķi tas sakāms par nabadzīgākiem muižniekiem, kuŗiem no svara bij tūksā zemē paturēt tik nepieciešamo darba spēku. Transehe Roseneck uzsver, ka bēguļošana veicinājusi dzimtbūšanas pārvēršanos verdzībā, jo ar svešiem zemniekiem sliktāk apietas un tas izvēršas vēlāk par paradumu attiecībā pret visiem zemniekiem "trug natürlicher Weise nur dazu bei, dass der Hörige dem Gutsherrn als Sache erschien, welche er zum ökonomischen Nutzen seines Gutes verwenden konnte" - /Transehe Roseneck/ Gutsherr und Bauer in Livland - 141. lapp. Landtagos XVIII g. s. pirmos gadu desmitos gandrīz ik gadus muižniecība žēlojas par bēgšanu un arī par to, ka bēgļus nevar rokā dabūt - "Es reisset sehr stark ein, dass die Bauren aus eines Herrschaffts Gebiethe

in das andere lauffen und auch da angenommen werden - 1713.
g. Vigrab. Arī muižniecība nemierā, ka L. L. Ord. noteiku-
mus par bēgļu izdošanu neviens neievēro, Vigrab I, 24. lapp.
- fast niemand solchen observiret... un bēguļošana aizvien
pastiprinās "Weil die Bosheit des Bauren zu dem Entlaufen
jetzo mehr wie vorhin incliniret -- Vigrab I 24. lapp. Tā
kā muižnieki savas bēdas sūdzēja krievu valdības pārstāv-
jiem, tad pēdējā šai svarīgā bēgļu izdošanas jautājumā deva
padomu neizputināt saimniecības un pent vērā, lai tukšos ap-
vidos būtu pietiekošs zemnieku skaits un tāpat ar zemniekus
var mainīt, ja caur to ceļas labums muižu saimniecībai -
Daferne aber dennoch das Gut, wohin dergleichen eingefrey-
tes Kerl erblich gehöret, s eine Bauren mehr denn das ande-
re Gut nöthig hat, könnte ein anderer lediger Kerl sodann
in seine Stelle wiedergegeben und dērgestallt einem Gut so-
wohl als dem anderen geholffen werden - Vigrab I, 16. lapp.
Nabadzīgāko muižnieku interesēs krievu valdība atļauj bēg-
li paturēt "wenn das Gut, wo der zurückprätendirte Kerl erb-
lich ist, keinen sonderlichen Mangel an Leuten hat, dersel-
be Baur daselbst, wo sich gesetzet hat bleiben möge -- Šie
pievestie rīkojumi apstiprina Transehe Roseneck uzskatam
pretējo - ne pamazām, pateicoties bēguļošana zemnieks kļūst

par "Sache" - bet tūlīt, XVIII g. s. sākumā, līdz ar muižnieku privilēģiju atzīšanu, zemniekus krievu valdība atļauj kā lietu mainīt "in seine Stelle" un saprotams muižniecība nekavējās izmantot savu varu, jo kamdēļ gan tik daudz zemnieku atstāja savas sētas un dodas pretim nezināmam likteņim. 1714. g. bij bada gads un zemnieku posts caur to vēl palielinās. 1714. g. landtagā "desideria" muižnieki sūdzas tāpat kā iepriekšējos landtagos par zemnieku bēgšanu. Zemnieki bēg uz Kurzemi, uz Latgali un Igauniju. Muižnieki lūdz valdību ierobežot bēgšanu un arī gādāt par to lai bēgļus no turienes atdabūtu, jo citādi "dieses ohne dem ausgestorbene Land vollends gantz zur Einöde gemachet" - Vigrab I, 25.lapp. Arī nākošā 1715. g. muižnieki uztraukti par bēgļu lielo vairumu, kas uz Kurzemi aizbēguši. Muižniecības vēlēšanās lai valdība piespiestu Kurzemes muižniekus Vidzemes bēgļus atdot. Šis jautājums bij diezgan sāpīgs Vidzemes muižniecībai. Reti kad no Kurzemes bēgli varēja atdabūt, bet Vidzemes muižniecība, kā liekas, vismaz XVIII g. s. sākumā Kurzemes bēgļus atdevusi viņu īpašniekiem, kad pēdējie izpildījuši visas saistības, kas bij noteiktas bēgļu izdošanā. Piem. visus izdevumus, kas cēlušies bēgļu pieturētājam caur bēgļu

uzņemšanu, atlīdzina pieturētājam bēglu Erbherr. Kalpus - kurzemniekus, varēja brīvi līgt bet tos kā Erbbauer neviens nevar uzskatīt. "nicht als Erbbauer angesehen oder gehalten werden" - Vigrab I, 17. lapp. 1715. g. muižniecība griežas pie ģenerālgubernātora ar lūgumu palīdzēt bēglus no Kurzemes atdabūt. Muižniecība solās tikmēr no Kurzemes pārnākušos zemniekus neizdot, kamēr nebūs savus no Kurzemes atdabūjuši - "Ob man gleich biss anhero von lieffländischer Seite denen Herrn churländern in Extradirung ihrer zu uns herübergekommenen Bauern alle prompte justice gethan, so klagen doch viele in diesem Lande Eingessesne, sonderlich die an die churische Gräntze wohnen - dass von churischer Seyte ganz das contrarium observiret werde... Zemniekus neizdod, neskatoties uz pielietotām pūlēm.- Kurzemē zemniekiem klājās labāk; to atzīst paši muižnieki. Zeme nav tik daudz cietusi caur karu, nav tik lielas nodevas "weil sie daselbst nicht so viele Beschwerden, alss hier haben -- weil sie nicht nur hier mehr von Einquartierung und Schüssen beschweret, sondern auch ihren vorigen Herrn extradiret werden.- Kurzemē zemnieku - bēgli varēja par bēgšanu pārmācīt un sodīt par biedināšanu citiem, jo mājas pārmācīšanas tiesības "Hauszucht"

muižniekiem visos laikos ir ļoti plašas - pareizāk teikt, neaprobežotas. Bēgļu izdošanas lietas pieder Ordnungsgericht kompetencēs un 1714. g. landtags noraida landratu priekšlikumu nodot bēgļu jautājumu zemes tiesai. Kā minētās tiesu iestādes veica savus uzdevumus, par to jau bij agrāk minēts. Otrreiz 1721. g. noraida priekšlikumu zemes tiesai nodot bēgļu jautājumu. Kurzemes muižniecībai bēgļu jautājumā nebij tik daudz ko uztraukties, jo pēc pašu muižnieku atziņas, no Kurzemes uz Vidzemi bēg maz zemnieku. Zaudējums ir Vidzemes muižniecībai, jo maz bij svešinieku - kurzemnieku, kurus varētu paturēt savu aizgājušo zemnieku vietā. - To mēs redzam lasot rezidējošā landrata 1715. g. lūgumrakstu generālgubernātoram -- der churische und pohl-lieffländische Adel bey sogestalten Sachen gar nicht nöthig hat, sich mit uns alhier über die Extradition der von bey den Seithen lauffenden Bauren auff etwas gewisses zu vereinbahren oder uns reciproque justice wiederfahren zu lassen-- Un muižnieki tamdēļ lūdz ... in Zukunfft keinen in diesem Lande zu Extradierung eines churischen oder dergleichen frembden Bauren zu constringiren. Generālgubernātors Goļicins 1716. g. patentē muižniekiem pavēlēja, piedraudot ar sodiem zemniekus - bēgļus izdot, kas bij ie-

radušies pie svešiem kungiem no Igaunijas, Ingermanlandes un arī Vidzemes bēgūlotājus. Vigrab I, 40. lapp. - Tādu pavēli muižnieki laikam nebij gaidījuši un tagad sākas iebildumu raksti un aizrādījumi krievu varas pārstāvjiem, ka šī pavēle jāmīkstina. Ne par velti muižniecība uztraucās, kad uzzināja par svešu zemnieku izdošanu. Kā rāda dati, tad daudzi muižnieki turēja svešus zemniekus par saviem, apgājās ar viņiem slikti un izsūca to spēkus. Uzreiz visus bēgļus izdot muižnieki negribēja, jo tā kā zemnieks ir manta, tad celtos lieli zaudējumi. Tamdēļ muižniecība lūdz Vidzemes bēgļu izdošanas jautājumā pieturēties pie L. L. Ord. noteikumiem - Cap. VI. - Igaunijas, Krievijas bēgļus solās izdot tūlīt, bet 1716. g. patenti attiecināt tikai uz tiem bēgļiem, kas aizgājuši pēc patentes izsludināšanas. Arī bargos sodus par zemnieku - bēgļu slēpšanu lūdz mīkstināt - un lai neuzliek par pienākumu bēgļu turētājam to nogādāt Erbherrn.- Kurzemes muižnieki šai patentē nebij minēti - jo Kurzeme nepieder Krievijai, bet ar Kurzemi varēja tikai līguma vai vienošanās ceļā ko panākt. Bēgūlošana tamdēļ uz Kurzemi nemītējās un kā liekas zemnieki bēg lielā skaitā prom no saviem spīdzinātājiem... Nākošo gadu landtagos atkārtojās

tā paša rakstura sūdzības par zemnieku aiziešanu. Lieki būtu te vēlreiz minēt, kamdēļ zemnieks bēg un kāpēc zemnieku muižnieks tik cītīgi meklē rokā. Muižniecība arī krievu valdībai atgādina, ka no bēgšanas zaudējumus necieš tikai muižnieki vien, bet arī krievu valdības intereses caur to cieš -- wo demselben /t. i. bēgšana/ nicht in Zeiten gesteuert wird, zu besorgen stehet, es werde das ohne den durch Pest und Krieg genugsam verwüstete Land von seinen wenigen Menschen noch mehrere verlieren, woraus S. Cz. Mt. hoher Interesse ein gar besonderer Nachtheil leyden wird... Un muižniecība aizrāda, ka Kurzemes muižniekiem nelīdz bēgļu izdošana, "keine güthlige Privaterinnerung diessfallss helfen wird... bet valdībai jānāk palīgā ... ohne E. Durchl. kräftige assistance niemand seinen Läufling wieder bekommen kann...

1721. g. noslēdz Krievija un Zviedrija Ništadtes miera līgumu. Bruņniecība sūta delegāciju uz Pēterpili apsveikt caru un reizē arī panākt dažu svarīgu jautājumu izlemšanu muižniecības labā. Muižnieku delegātiem, kas brauca uz Pēterpili, tika dota 14 ~~punktus~~ ^{un 6} gara instrukcija un 5. ~~pants~~ ^{un 6} bij par bēgļu jautājumu, ko darīt, lai

bēgšanu apturētu "durch was für Mittel man selbige am füglichsten wieder habhaft werden könne -- bet kā zemnieku stāvoklis būtu labojams, par to neviens nedomā. Bēgļu jautājumā visa muižniecība vairs nebij vienota, jo, uzskatīdami bēgli - zemnieku par mantu, katrs gribēja šo zemnieku izmantot, caur ko cēlās pašu muižnieku starpā pārpratumi, it sevišķi nabadzīgākie žēlojās, ka notiek pārestība, ja jādod zemnieks - bēglis, kaut arī sveša man- ta, atpakaļ likumīgam īpašniekam. Vidzemē klīda arī daudz svešnieku - krievu zemnieku; tos muižnieki labprāt izman- toja un pavisam nevēlējās viņus atdot... der hier in Lan- de befindlichen russischen Leuten, Bauren und Finnen, welche hierher entwichen sind, dass solche nicht alle ohne Unterschied möchten zurückbegehret- Vigrab I, 149.lp. Bieži šai laikmetā /t. i. XVIIIgs. otrā gadu desmitā/ at- kārtojas izteicieni par zemniekiem, ka tie izdodami "ihren Eigenthümern" - muižnieki tā tad sevi sauc par zemnieku īpašnieku, kas viņi šai laikā patiesībā arī bij. Vairāk un vairāk atkārtojās muižniecības lūgumos un iesniegumos vē- lēšanās bēgļus paturēt. Šo vēlēšanos muižnieki motivē ar to, ka bēgļu izdošana celtu lielus zaudējumus, jo bēgli ieskaitīti arklu skaitā "in der Hakenzahl und Arrende zu

der hohen Chronen Interesse und Nutzen mit angeschlagen worden" - Vigrāh, 151. lapp. Mēs muižniecības vēlēšanos svešos zemniekus paturēt sapratīsim: kaŗš bij zemi izpostījis, iedzīvotāju skaits samazinājies un zemniekiem ir liela vērtība. Sevišķi nelabprāt muižnieki grib atdot krievus, svešus zemniekus, kas Vidzemē atnākuši-"hin und wieder alhie im Lande untergleichen Russen, Finnen und Bauren verschiedene anzutreffen seyn möchten, die bereits von vielen Jahren, als es noch nicht verboten gewesen oder schon bey Schwedischen Regierungszeit sich hieselbst niedergelassen, ein Stück Land angenommen und sich bewebet haben, folglich auch denen possessoren--. Bēglu - svešnieku izdošana pēc muižnieku domām nestu lielus zaudējumus "grossen Ruin der Güther und Possessores nicht practicable.- Pēc Pēterā I nāves sākās muižniecībai labvēlīgs virziens. Muižniecība to zin un cenšas savas privilēģijas pastiprināt. Pēterpilī tagad bieži uzturās muižniecības delegāti, kas seko krievu valdības aprindu virzienam un kas pūlās panākt Vidzemes muižnieku prasību ievērošanu. Šai pašā bēglu - svešnieku izdošanas jautājumā muižniecība griežas pie ķeizarienes Katrīnes I ar lū-

gumu atļaut svešos zemniekus paturēt un tikai tos izdot, kas atnākuši pēc pēdējās revīzijas uz Vidzemi. Caur to, ka Vidzemē dzīvo sveši zemnieki, valdība neciestu, jo Vidzeme tak arī pieder Krievijai. Muižniecība labi prata aizstāvēties, kā mēs nupat redzam - ingeleichen die für solche Leuthe angeschlagene Revenken und Contributionen in dero cassa /keizara/ fliessen" - Un vislabāk pēc muižnieku domām svešu bēgļu jautājumā rīkoties pēc L. L. Ord. Cap. VI, § 3, 9, 12, 14. kupēs muižnieki iztulko atvēli paturēt svešniekus - zemniekus par Erbe. L.L.Ord.VI, § 3. - derjenige Erb gemacht /welches auff einem Erb-Lande aus der Fremden sich gesetzet/ und seinen ersten Rauch auffgehen lassen /solcher ist ebenfalls ein Erb-Bauer - un /§ 9. Wann ein Bauer einen Knaben von der Strassen aufnimmt/ oder Ihm von einem Land-Läuffer/ Betler/Oder Rigischen Hand-Arbeiter zu erziehen gegeben wäre /solcher ist nicht alleine ein Auffzügling /sonder wird auch ein Erb-Bauer dem Herrn, unter welchem Er erzogen wird/ - § 12. Würde ein Knecht der aus der fremde/ als Russland/Lit-tauen u. c. gebürtig/ sich in einem Gebieth befreyen /und Kinder daselbst zeugen/ so sind seine erzeugte Kinder Erb-Bauren - § 14 - Wäre jemand der Einwohner aus Curland,

Littauen ec.c. gebürtig/ und zeugete Kinder in eines Herrn Gebiete /so soll er da wohnhaft bleiben/ da Er Kinder gezeuget/ und Er und seine Kinder Erbe bleiben ...

Te ir starpība novilkta starp kalpu Vidzemnieku un svešnieku.- Kalpu vidzemnieku var kungs - Erb Herr atprasīt ar visiem viņa bērniem, kas arī svešumā dzimuši, kamēr svešnieku saista kā Erb-Baur tur, kur viņam bērni dzimuši. Tāpat kā pilsētās līgst svešus kalpotājus, tā arī muižniecība "possessores" un "Bauerschafft" var svešos turēt kā strādniekus, kas apstiprināts arī Lieffl. Landes Ord. - Lielu prasmi savu interešu aizstāvēšanā muižnieki izrāda arī vēl sekošā motivējumā bēgļu paturēšanas jautājumā. - Jāpiezīmē, ka agrākos gadu desmitos vairāk runāja par bēgļu izdošanu, tagad, turpretim, katrs grib zemnieku - atnācēju izmantot, jo tas ir izdevīgāk, kā bēgli atdot. -

"Bēgļus nevarot atdot tamdēļ, ka no Vidzemes aizbēguši Kurzemē 10 reiz vairāk, kā no šejienes uz turieni..."mehr als zehnfach soviel hiesiger Leuthe sich dortin befinden, als von denen ihrigen hier seyn mögen.- Izbēgušos nevar ne/^{no}Kurzemes ne no citurienes rokā dabūt, tamdēļ tiek sevišķi uzsvērts,^{ka} cietās no bēgļu izdošanas gan privātās, gan kroņa muižas. Mums jāpiekrīt, ka kļaušu sistēmai pastāvēt,

saimnieciskā dzīve iespējama tikai tad kaut cik vēl sek-
mīga, ja zemē ir pietiekošs strādnieku skaits, bet Vidzeme
bij nabaga un tukša - iedzīvotāju maz un tie paši panīku-
ši no bada, mēra un pārmērīgām nastām. Muižniecības ie-
spaidis Katrīnei I valdot, Pēterpilī pieaug. Apstākļi ir
nedroši, un tamdēļ muižniecība cenšas izkaulēt sev no val-
dības visādas priekšrocības. Zemnieku bēgļu jautājumā at-
kārtotās vēlēšanās mums raksturo laikmetu pēc 1725. g. -
Zemnieks jau atklāti tiek saukts par Slave -- das die
Leibeigene als Sclaven sehr zum Lauffen incliniren. XVIII g. s.
sākumā zemnieki tiek apzīmēti par Erbleuthe, kaut gan te
bij saprotama Leibeigenschaft; tagad Slave gan ir domāts
par bēgli, jo šai pašā rakstā, kurš augšā pievests, tālāk
lasām -- und auch eigene lieffländische Erbbauren, wann sie
noch so fromme und milde Herrschafft-. Vietējie - Vidzemes
zemnieki tiek saukti par "eigene Erbleuthe" Vigrab I, 156.
lapp. Bet kas mums dos garantiju, ka tai pašā novadā dzī-
vošie Erbleuthe un Sclaven vienādi netika no kunga kal-
pināti un izsūkti - jo kamdēļ tad muižnieki sūdzas, ka vie-
tējos zemniekus nevarot galvot, ka tie nebēgs prom un bieži
arī bēgot. Kā vietējie Vidzemes zemnieki bēgot, to muižnie-
cība izskaidro ar ļauno zemnieku raksturu - " aus Mutwillen

durch die Flucht zu entweichen pflegen. Muižnieki savu izturēšanos pret zemniecību apzīmē par humānu - "noch so fromme und milde Herrschafft haben" - Vigrab I, 156.lp.. Zemnieku beztiesiskais stāvoklis ir uzskatāms par iemeslu pastāvīgai bēguļošanai un daudzām muižniecības sūdzībām un lūgumiem krievu valdībai spert soļus pret šādu parādību. To mēs redzam 1727. g. landtagā un arī vēl sekojot. 1729. g. generālgubernātors deva muižniecībai labvēlīgu atbildi. Zemniekus nelaidīs pāri robežai jau tur novietotie draguņu pulki. Ja bēglis tomēr nokļuvis pāri robežai, tad tas, saskaņā ar Krievijas līgumiem ar citām valstīm, tik pat Kurzemei kā Polijai, jāatdod viņa kungam - Erbherrn. Muižniecības intereses un prasību izpildīšanu solās krievu valdība aizstāvēt. Tos zemniekus, kas pa Vidzemi bēguļo no viena kunga pie otra, drīkst bēguļūzņēmējs paturēt, ja var pierādīt 1 gada laikā savas tiesības uz bēgli, pretējā gadījumā muižnieku, bēguļūzņēmēju, var saukt pie atbildības. Muižniecības uzvaras gājieni par zemnieku - latvieti bij sācies... Latviešu zemnieks XVIII g. s. pirmos gadu desmitos bij no glēbae adscriptus kļuvis par Sclave šī vārda tiešā nozīmē. Vainojama tur bij krievu valdības mazā interese par Vidzemi,

krievu zemniecības līdzīgais stāvoklis, tautību atšķirība starp muižnieku un zemnieku, kas savā ziņā atļāva necilvēcīgā cietsirdībā zemnieku apspiest un izmantot kā vergu un arī muižā^{vu} privilēģiju atzīšana veicinājusi šīs vienas šķiras valdonību par citām Vidzemes ļaužu kārtām.

MUIŽNIEKU STRĪDUS AR RĪGAS
PILSĒTU DĒĻ PRAESCRIPTIO
BIENNALIS.

Daudz nepatīkšanas un skaudības sagādāja Rīgas pilsēta vācu muižniecībai. 1710. gada 4. jūlijā Rīgai kapitulējot, krievu valdība solas ievērot Rīgas tiesības, bet dažas dienas vēlāk Šeremetjevs atzīst, ka muižniecībai vienai pieder privilēģija turēt muižas. Krievu valdība tā tad izturējusies divdomīgi, nenoteikti. Pēc Eckardta domām muižniecības pārstāvjiem bijis samērā labāks stāvoklis pie krievu valdības, kā pilsētas interešu aizstāvjiem. Bez tam Rīgas pilsētas pašvaldībai - rātei - jau kara laikā iznāca ar krievu militāriem un civīliem ierēdņiem dažādas domu starpības kara spēka noņemšanas jautājumā, šķūšu jautājumā un citos. Bez tam jāņem vērā, ka

krievu valdība pilsētu tiesības nerespektē, kā to darīja zvidri. Krievi pilsētu iedzīvotājus, pat tirgotājus, neko daudz neatšķir no zemniekiem un pret pilsētām izturās nevērīgi. Muižniecība to nomanīdama, centās, pateicoties savam labvēlīgam stāvoklim krievu valdības aprindās, izkaulēt sev priekšrocības un panākt Rīgas pilsētas tiesību sašaurināšanu. Nākot zem krieviem, Rīgas pilsēta patur savu agrāko, zvidru laika iekārtu. Pēteris I gan ieceļ prezidentu un Oberinspektor, bet tiem bij niecīga nozīme. Galvenā noteikšana Rīgā bij 4 birgermeisteriem, kuņus vēlēja rāte. Pirmais birgermeisters - sindikus ir pilsētas galva. Rāte sastāv no 14 locekļiem. Rāte un birgermeisters ir visas Rīgas dzīves noteicēji. Rīgas pilsoņi - tirgotāji, varēja būt tikai brīvu - evang.-luter. vecāku dēli, kuņi mācījušies tirdzniecību Rīgā un uzrādījuši par savām sekmēm apliecību. Rīgas tirgotāji pieder L. Ģildē, viņiem vienīgi pieder tiesības tirgoties iekš- un ārzemēs un uzpirkt no pirmās rokas preces. Izņēmuma gadījumos uzņem L. Ģildē arī tos Rīgas pilsētas tirgotājus, kas mācījušies tirdzniecību citur. Krievus, žīdus, latviešus L. Ģildē neuzņem un tie nav Rīgas pilsētas tirgotāji. /Pēc 1765. g. arī krievu tirgotājus uzņem L.Ģildē/.

No Lielās Ģildes locekļiem rāte izvēlē sev jaunus locekļus. Tāpat organizēta amatniecība Rīgā, tikai no viņas vidus neizvēl rātes locekļus. Katra saimnieciskās dzīves nozare Rīgā stingri organizēta un arī latvieši - strādnieki ir apvienoti un skaitās pilsētas dienestā. Šī stingrā korporācija un tiesības piedod Rīgai lielu nozīmi un būt par Rīgas pilsoni ir liels gods.

Rīgas pilsonība to arī apzinājās un centās savas tiesības un dzīvi ietvert stingru tradīciju robežās. Muižniecība, tikusi krievu valdības laikā atkal pie varas, uzsāk ar Rīgu strīdu dēļ Burggrafgericht un praescriptio biennalis atcelšanu un uzstājas arī pret Bauerhandel. Visas šīs minētās lietas aizskāra muižnieku patmīlību un privilēģijas, sevišķi pēdējie divi jautājumi. Kopš 1581. g. Rīgā pastāv Burggrafgericht. Šī tiesa sauc pie atbildības tos aristokrātus - muižniekus, kas noziegušies pilsētas robežās.

Burggrafgericht sastāv no Rīgas rātes locekļiem, priekšsēdētāja - Burggrafu ieteļ zemes valdība no Rīgas birgermeisteriem. Šī tiesa aizskar muižnieku patmīlību, jo tiesu par viņiem var spriest citas kārtas ļaudis. Vēl vairāk nemierā muižnieki ar Rīgas praescriptio biennalis tie-

sībām, jo zemnieki no muižniekiem bēg uz Rīgas pilsētu un Rīgas pilsētas īpašumiem. Pēc 2 gadu nodzīvošanas Rīgas pilsētā tos vairs muižniekiem neizdod. Tāpat muižniecība, gribēdama savus zemniekus arī oikonomiskā ziņā nostādīt tikai savā atkarībā, uzstājās pret Bauerhandel. Cīņa starp muižniecību un Rīgas pilsētu ir neizbēgama, jo pēdējā apzinājas savu lomu saimnieciskā dzīvē, ir veca Hanzas pilsēta ar savām tradīcijām un tiesībām, kuŗas tā pierāda ar dokumentiem: praescriptio biennalis - Corpus privil. Stephani regis Poloniae Rigensibus datum. Corpus privil. regis Gustavi Adolphi. Jau tūlīt 1711. g. landtagā muižnieki nāk ar veselu rindu pārmetumu par Rīgu. Muižnieki vēlas vienīgi muižu turēšanas tiesības un arī vieni grib rentēt kroņa muižas. Muižnieku nami lai būtu brīvi no nodokļiem pilsētā. 1711. g. "humillime desideria" 19. punktā ceļ prasības pret Rīgas pilsētas praescriptio biennalis, aizrādot, ka pilsētai nevar būt lielākas tiesības kā muižniekiem. "Ausserdem kann ja die Stadt kein grösseres Recht, als sonst ein Edelmann im Lande haben - Vigrab I, 14. lapp. - un - angesehen dadurch der schlechteste Bürger vor dem besten und vohrnehmsten Edelmannne eine gar grosse preference hat" - Vigrab I, 29. lap.p.

Apstākļi, kas liek muižniekiem uztraukties par Rīgas pilsētas praescriptio biennalis, ir sekošie: zemnieki, nespēdami muižnieku lielās prasības izpildīt, bēg uz Rīgu un tās īpašumiem. Šeit viņiem bij jānodzīvo 2 gadi, kaut ar tikai par kalpu un Rīga atteicas tad bēgli izdot. Muižniecībai zemnieku bēgšana nes, kā zināms, lielus zaudējumus, sevišķi nabagākiem muižniekiem. Bet savas tiesības uz zemnieku muižnieki attaisno ar Lieff. Landes Ordn. VI un tamdēļ sūdzībās par Rīgu, muižnieki saka, ka Rīga neievēro L. L. Ord. Cap. VI un tādā kārtā bauda lielākas privilēģijas kā muižnieki, kuŗiem bēgli jāizdod. Un tikai, saskaņā ar L. L. Ord. Cap. VI, § 4, § 5. var bēgli paturēt. Pilsēta nerēķinas ar Landes-Ordnungen, vienalga, vai muižnieks zin, vai nezin kā zemnieks bēdzis, pēc 2 gadiem tas netiek izdots un pieder Rīgai. Vigrab I, 29. lapp. Mēs sapratīsim it labi, kamdēļ muižniecība ar Rīgu ved neatlaidīgu cīņu. Caur praescriptio biennalis Rīga aizskāra muižnieku privilēģijas valdīt par zemniekiem un izmantot tos kā savus vergus. Cīņa ir sīva, no tās iznākuma atkarājas muižnieku turpmākās tiesības par latviešu zemnieku likteni un arī visas saimnieciskās dzīves baze un Baltijas muižnieku prestižs. Krievu valdībai šai cīņā bij izšķirošs vārds un

tamdēļ tās pārstāvjiem nācās skatīt cauri veselas kaudzes apsūdzību rakstu no muižnieku puses par Rīgu un Rīgas at-
taisnošanās^{taxi}. Muižnieki lūdz krievu valdību atcelt praescriptio biennalis un bēgļu jautājumā pieturēties pie L.L. Ord.CVI. Pilsēta taisnojās un praescriptio biennalis tiesībās atsaucās uz zviedru un poļu valdības laikiem un paskaidro, ka praescriptio biennalis ir neapstrīdams paradums, kas piekopts daudzus gadus un arī jau sen, agrākos laikos atzīts. Muižniecība ar tādiem paskaidrojumiem neapmierinās un nav tik viegli uzvarāma. Zemnieku jautājums ir akūts, tas, kā jau iepriekš minēts, ir varas un tiesību jautājums un arī saimniecisks jautājums. "das depeuplierte Land von Menschen entblösset -- der Possessor seine Arbeiter verlieren müsste -" Vigrab I, 116. lapp. Tamdēļ muižniecība laiž darbā veselu rindu argumentu, kas apgāztu praescriptio biennalis. Tā brunniecība aizrāda, ka ordeņa laikos nav bijis praescriptio biennalis, zviedru un poļu laiku praescript. biennalis apstiprinājums ir "gegenstandlos" -. Bez tam praescriptio biennalis ir nepielaižams no politiskā un morāliskā viedokļa - jo pilsētas teritorijā var sabēgt visi zemnieki, gan no muižnieku zemēm, gan no kroņa zemēm. Šai ziņā muižniekiem bij iemesls baidīties:

zemnieki bēga, meklēdami tādā kārtā savu likteni atvieglot; Rīgā acimredzot zemniekiem klājās labāk un tamdēļ sapratīsim muižnieku bailes. Pilsētai tiek pārmests, ka tā no nozieguma gūst sev labumu. Zemnieks ir uzskatīts kā manta un ja tas paliek pilsētā, tad muižnieki to uzskata par svešas mantas piesavināšanu. Muižniecība pieprasa, lai pilsēta ievēro 1716. g. plakātu, kurā pavēlēts visiem izdot bēgļus - jo kā gan citādi var stāties spēkā tikko izdarītā zemes revīzija, kur arklu skaits balstās uz iedzīvotāju skaita - bet zemnieki atrod "ein asylum" Rīgā. Vēl Rīgas ^{pilsētā} vajadzība iegūt dažus cilvēkus būtu saprotama, bet nepielaižams, ka pilsētas muižas caur praescriptio biennalis atrodas izcilus stāvoklī "anders angesehen werden als andere des Landes Güter". Iedzīvotāju zemē maz, kaŗš un mēris tūkstošas dzīvības iznīcinājis, muižniecība caur to cieš un tamdēļ visu muižnieku lūgums valdībai: spert soļus pret augšā minētām pilsētas nebūšanām. 1721. g. landtagā vēlējumos brupniecība uztraukti paziņo, ka zemnieku bēgšana uz Rīgu turpinās, Rīga neko neatbild uz 1716. g. pieprasījumu un tamdēļ muižniecība noteikti vēlas pilsētas jus praescriptiones izmeklēšanu un kā zemei kaitīgu parādību novērst, nododot šo lietu

Reichs-Justice collegiumā Pēterpilī. 1721. g. muižniecības delegātiem Pēterpilī uzdots izmantot gadījumu un panākt savu interešu izvešanu /Delegatiem vajadzēja apsveikt krievu valdību sakarā ar Ništadtes miera līgumu/. Muižniecība ar interesi seko krievu valdības virzienam un laiku pa laikam sūta delegātus uz Pēterpilī, kas muižniecības intereses aizstāv un ved. 1725. g. mirst Pēteris I. Ar viņa nāvi sākās Vidzemes muižnieku kalpošana augstos valsts amatos. Par valdnieci Krievijā nāk Katrīna I. Muižnieki izmanto sev labvēlīgo virzienu un, kā jau agrāk minēts, steidzas panākt savu privilēģiju apstiprināšanu. 1725. g. konvents nolemj, apsveicot jauno valdnieci, panākt "Confirmation und Verbesserung derer Landesprivilegien - un - je eher je besser". Tagad bij pienācis laiks panākt praescriptio biennalis un arī Burggrafgericht atcelšanu. Rīga arī nesnauda. Arī tā gribēja panākt savu tiesību atzīšanu. Rīgas pilsētas delegāts Caspari Pēterpilī pūlās panākt Rīgas tiesību apstiprināšanu un praescriptio biennalis atzīšanu. Muižniecības aprindās tika pārspriests jautājums par praescriptio biennalis atcelšanu un Pēterpils muižnieku pārstāvjiem tika darīts zināms, ka, ja Rīga savu praescriptio biennalis tikai grib attiecināt uz

svešiem zemniekiem, tad tam muižniecība nepretosies --
"wenn die Stadt sich solchen Rechte nur wieder Fremde aus
Pohlen, Litthauen, Curland bedienen wolte -- nicht wieder-
setzen, sondern als eine Sache, die unss nicht anginge,
passiren lassen würde-. Pilsētas iesniegtos punktus val-
dībai apstiprināšanai attiecībā uz praescriptio biennalis
ir minēts šīs tiesības tikai vispār. Tas varbūt ar gudru
ziņu tā sastādīts, lai pilsētai būtu rīcības brīvība un
savas tiesības varētu brīvi iztulkot. Muižniecība šādam
iesniegumam ceļ iebildumus, jo muižniecība neparedz, pil-
sētas iesnieguma apstiprināšanas gadījumā, strīdus izbeig-
šanos. Saviem delegātiem muižniecība atgādina Pēterpilī
izlietot visus līdzekļus, lai panāktu savu: "dass wir kei-
ne Mühe und Kosten in dieser Sache sparen sollten --. Kat-
rīnei I, krievu ķeizarienei, muižniecība iesniedz lūgumu
atcelt praescriptio biennalis un Burggrafgericht. Burggraf-
gericht runā pretim valsts iekārtai un aizkaroša ķeizara
majestātei "solches J. Maytt. hohen Prärogationen und der
Jurisdiction derer von Kayserl. Maytt. verordneten Land-
und Hoffgerichtstühle präjudicirlich- und das Burggrafge-
richt nicht ohne Verletzung der hohen Maytt. und dessen

Jurisdiction bestehen kan...". Praescriptio biennalis runā pretim Landes Ord., jo ir noteikts, ka nav brīvi bēgļus slēpt, bet Rīga tos patur, no kam cieš brunniecība un kronis. Zeme jau tā ir izpostīta, iedzīvotāju maz, strādnieku trūkst un muižnieki nav spējīgi samaksāt kroņa nodevas. Rīgas pilsēta savus bēgļus var dabūt atpakaļ, jo muižnieki vadās bēgļu jautājumā uz L. L. Ord. VI ~~paraksts~~, bet pilsēta - - wenn selbige nur bey ihnen 2 Jahr heimlich seyn können, unter dem Titul einer Präscription dem Rathe heimfallen sollen ---. Muižnieki lūdz Rīgas pilsētas privilēģijas atcelt, lai pasargātu -- sowohl der hohen Crohne, als des Adells Güther deme daraus -- zu erwartenden Ruin ---. Muižniecības pūles nebij veltīgas. Senāts, s ekodams 1725. g. ķeizarienes "Ordre", pavēl 1726. g. 4. I. izdot visus bēgļus, kas aizgājuši saviem kungiem nezinot un apmetušies citur, neizslēdzot arī Rīgas pilsētas īpašumus, kuŗi līdz šim baudīja "praescriptio biennalis", "welche auf deren Güter und Ländereyen heimlich sich gesetzt, bey sich behalten, nicht seyn solle... dass wegen der Zurückgebung der russischen sowohl als lieffländischen entlauffenen Bauren nach ihren vorigen Wohnstellen es zufolge abgedachtet an das Rigische

Gouvernement unter 1725 d. 1. September ergangenen ordre gehalten werden müsse". Arī Burggrafgericht atceļ. Muižniecība triumfē un lai neviens viņas uzvaru nevarētu apstrīdēt, tad tā lūdz generālgubernātoru augšminēto senāta pavēli publicēt patentēs veidā, katram zināšanai: "dass die beyden ordres der ... senats wegen des gehobenen burggräflichen Gericht... deren prätendister Biennialpräscription zu jedermann notice hier in der Stadt u. im Lande durch Patenten publiciret und bekand gemacht werden mögen... Šim iesniegumam vēl piemetināts, ka Rīgas pilsēta rīkojas tā, itkā viņa līdz šim, t. i. 1726. g. 3. III. neko nezinātu. Tā kā ķeizarienes 1725. g. ordre nebija noteikti formulēts, kā saprotama praescriptio biennalis atcelšana, tad arī 1726. g. 4. I. senāta pavēlē trūka paskaidrojuma, ~~viss~~ praescriptio biennalis atcelšana zīmējās tikai uz Rīgas īpašumiem vai arī uz pašu pilsētu. Muižniecības interesēs bija padarīt sev Rīgu nekaitīgu. Drīz pēc tam Pēterpilī esošie muižnieku delegāti sapēma no saviem kārta brāļiem sūdzību par Rīgas pilsoņiem resp. tiesnesi Haltermani, kas neizdod savu kalponi Vidrižu kungam - /landmaršalam Budbergam/, kuram tā ir dzimtilvēks - "erb wāre"- Muižniecībai bija iemesls uztraukties, jo Rīga iztulkoja

senāta pavēli tā, ka praescriptio biennalis atcelšana zīmējas tikai uz Rīgas pilsētas īpašumiem, bet ne uz Rīgas pilsoņiem. Zemnieki var pilsētā dzīvot kā kalpotāji un pēc Rīgas uzskatiem nav jāizdod kā bēgļi. Tāpat Rīga senāta pavēli ņem vērā tikai sākot ar tās publicēšanas dienu un atzīst, ka pavēlei ir tikai uz priekšu ejošs spēks, bet ne atpakaļ. Tos zemniekus, kas pirms praescriptio biennalis atcelšanas jau 2 gadus Rīgā nodzīvojuši, neviens vairs negrib izdot. Šis apsūdzības raksts mums vēlreiz pierāda muižniecības varas kāri par latvieti. Pilsēta taisnojās un aizrādīja uz šo muižniecības sūdzību, ka zemniekus pilsētā neviens nesaista par saviem dzimtļaudīm un tie kā brīvi cilvēki var, ja paši vēlās, atgriezties pie sava dzimtkunga. Bez tam pilsēta norāda, ka praescriptio biennalis nav nelikumīga, jo katrs zemnieka īpašnieks var 2 gadu laikā savu bēgļi atprasīt. Arī Rīgai, kā tirdzniecības pilsētai, nepieciešami vienkāršā darba strādnieki - latvieši. Tamdēļ pilsēta lūdz valdību praescrip. biennalis atcelšanu skaitīt no pasludināšanas dienas par spēkā stājušos un neattiecināt to uz kurzemniekiem un Latgali, jo citādi pilsēta paliks tukša no iedzīvotājiem un cietīs tirdznieciskā dzīve. Šeit pierādās, ka arī pilsēta pratusi novērtēt latviešu

zemnieku kā svarīgu faktoru savā saimnieciskā dzīvē. Gan muižnieki pārmeta pilsētai, ka viņa no praescriptio biennalis par daudz ieguvusi, ka jāizdod visi zemnieki, kas tur sabēguši kopš ziemeļu kara laika, bet šo jautājumu kā attiecinātu praescriptio beinnalis, valdība šoreiz izšķīra ne pilnīgi muižnieku interesēs. Rīgai vajadzēja izdot bēgļus vidzemniekus, kas tur apmetušies sākot no 1721. g. /Ništadtes miera/, bet no Rīgas īpašumiem bēgļus vajadzēja izdot, kas tur ieradušies no 1710. gada. Kurzemes bēgļu jautājums izšķīrāms pēc Kurzemes hercogistes "Convention". Muižniecība jutās drusku vilusies, jo bij vēlējusies arī Rīgā esošos zemniekus atprasīt no XVIII g.s. sākuma un izsakās ka krievu valdība šoreiz respektējusi tirdznieciskās intereses. - dass das hohe Conseil auff die raison der Stadt Riga, dass ihr Commertium sehr darunter litte, reflectieret hatt -- Vigrab I, 147. lapp.—Par latviešu zemnieku neviens nerūpējās: pēc praescriptio biennalis atcelšanas, tie atrodās vienīgi muižniecības varā. Viņa liktens noteicējs bij Erhherr -

MUIŽNIEKU STRĪDUS AR RĪGU
DĒĻ BAUERHANDEL.

Uzmanību pelna Rīgas pilsētas un muižniecības strīdus dēļ Bauerhandel. Par Bauerhandel varētu apzīmēt to, ka zemnieki paši ved savus ražojumus uz pilsētu un tos pārdod, visbiežāk zināmiem tirgotājiem - Bauerhändler - pie kuriem dabū arī kreditu. Rīgai piederēja tiesības, kā jau minēts agrāk, uzpirkt ražojumus no pirmās rokas. Tagad XVIII g. s. muižnieki sāk zemnieku ražojumus uzpirkt, ved tos uz pilsētu un pārdod. Rīgas tirgotājiem muižnieki kļūst konkurenti, zemnieku pievedumi pilsētai mazinās, lauku ražojumu cenas kāpj un visā visumā šāda muižniecības piekoptā uzpirkšana pilsētas tirdzniecībai un saimnieciskai dzīvei ir kaitīga. Muižniecība aizstāv brīvtirdzniecību kā dabīgu stāvokli saimnieciskā dzīvē, turpretim Rīga uzskata brīvtirdzniecību, piekoptu no muižniecības, kā nelikumīgu iejaušanos tirgotāju kompetencēs. Krievu valdības kancelejās arī šai jautājumā sakrājās lielas sūdzības rakstu kaudzes. Pilsēta aizstāvēja savas tiesības, pamatodamās uz agrākām tradīcijām un zviedru laiku rīkojumiem. Zviedru valdība, kā zināms, pilsētas cienī un

aizstāv, krievu valdība turpretim pilsētas maz respektē. To zināja muižniecība un tamdēļ izmeklētiem izteicieniem savās sūdzībās par Rīgu, tie uzstājās itkā zemnieku aizstāvji. Tā, piem., "mit Schlagen und üblen Hantieren gegen die aus dem Lande nach der Stadt kommenden Bauren -- veranlassen uns E. Kayserl. Maytt. solchen Bedruck hiedurch unterthänigst vorzustellen; denn die armen Leuthe, wenn sie Waaren zur Stadt bringen, werden theils von denen Jungen und Bedienten der sogenannten Bauerhändler draussen vor der Rouns und Johannisporten aufgepasst--- Bauerhändler piespiežot zemniekus pārdot viņiem preces par nepiemam, zemām cenām. Rīgā iebraukušiem zemniekiem nodara daudz pārestību un dažs atgriežas mājās piekauts un bez naudas.-- Sein Auge verloren, andere an Händen und Füßen lahm geworden---. Muižnieki žēlojās par pilsētu, ka tā noteikusi cenas, piem., malkai un tādā kārtā noziegusies, jo iejaukusies generālgubernātorā kompetencēs. Lai visas šīs patvarības reiz izbeigtos, tad valdībai stingri jārikojās: "geschärffte hoch obrigkeitliche Verordnungen" - un tos Rīgas pilsoņus, kas zemnieku piekāvuši, jāsauc pie atbildības. Gandarījums jādod zemniekam un viņa kungam. Šeit izteicas raksturīgais uzskats, ka zemnieks ir kunga manta,

kuŗa tam zināmos gadījumos jāglabā. Rīgas tirdzniecība bij muižniecībai kā dadzis acīs. Rīgas tiesības muižnieki grib samazināt, bet savas šai pašā reizē paplašināt, sevišķi par latvieti - zemnieku - tie grib būt vienīgie noteicēji arī saimnieciski. Zemnieki pēc muižniecības tiesiskiem jēdzieniem ir tikai usufructuāriš-~~lietotāji~~, viss, kas ir zemnieka manta, tas pieder viņa Erbherrn - L. L. Ord. Cap. VI /arī XVIII g. s. tie paši noteikumi spēkā/. No šī viedokļa raugoties, muižnieki uzskata par dabīgu, ka zemnieki savus pārpalikušos ražojumus pārdo, jeb pareizāk nodod savam kungam un nevis ved uz pilsētu. Uz pilsētu vest preces var muižnieks - īstais zemnieku mantas īpašnieks. Šādos uzskatos ir muižniecība XVIII g. s. Bet tā kā tirdzniecisku interešu dēļ bij arī atļauts malku, linus u. t. t. pašiem zemniekiem pārdot pilsētā, tad muižniecība cēla iebildumus, saucot vispirmā kārtā par nelikumīgu Bauerhandel un Bauerhändler. Bauerhändler'iem pārmet, ka tie uzpērk ne tikai preces no parādā palikušiem zemniekiem, bet ar varu piespiež pārdot ^{viņam pats} arī citus zemniekus. Pat savās mājās Bauerhändler'i ieviļina zemnieku un neļauj ar precī braukt uz tirgu. ~~Pat~~ Bauerhändler zemnieku piespiež pārdot viņam precī: ~~tā~~ gadījumā, ja zināmā lauku mājā, kur zemnieks dzīvo,

kāds agrāk ir bijis parādā Rīgas tirgotājam - kuņš uzpērk no zemniekiem /Bauerhändlers'am/. Bauerhändler rīkojās tā, itkā viņiem piederētu zemnieku zeme un virsū dzīvojošie zemnieki, kas runā pretim visai iekārtai un likumiem - "welches alles wieder der Gesetz ihre Wethordnung und sowohl der Crone als den Eygenthumsrechten -- zuwiederläufft". Te spilgti parādās muižniecības tieksme būt vienīgai valdniecei par visām citām zemes ļaužu kārtām. Šiem pašiem Bauerhändler muižniecība itkā skaudībā pārmet greznību, nepiemērotu izturēšanos, braukšanu karietēs "prächtigen Karossen und Liverie". Tirgoņi grib pielīdzināties pārpilnībā muižniekiem "worinne sie es denen Freyherrn und Grafen gleich thun". Tāpat Bauerhandel ir kaitīgs ķeizara majestātes augstajiem ierēdņiem, kuņi nedabū pirkt pārtikas preces tieši no zemnieka, bet spiesti tās pirkt no tirgotājiem par augstāku cenu, jo zemnieki visi pierakstīti katrs pie sava tirgotāja un tam visu labību un citus produktus pārdod --. "so gewaltige Bauerhandell J. Kayserl. Maytt. eigenen Civil und Militairbedienten, die in der Stadt Riga ihre Wohnung haben, unerleidlich Schaden zufüge --. No zemniekiem Bauerhändler pērk par viszemāko cenu, ... unter den halben Preiss ihnen abzwacken... Visas muižniecības vārdā rezidē-

jošais landrāts Levenvalde un landmaršals Budbergs protestē pret apvainojošo un kaitīgo Bauerhandel un Bauerhändler... wir protestiren... wieder das billige und zum Ruin der anderen Stände und Kränkung der adligen Privilegien... Šos smagos apvainojumus rāte cenšas atspēkot, dodot atbildi un paskaidrojumus par Bauerhandel un Bauerhändler. Izrādās, ka muižnieku sūdzības ir pārspīlētas un nepatiesas un kā rāte aizrāda, celtas aiz dusmām un skaudības prēt pilsētu. "Von einigem Landesadel gegen diese Stadt und deren privilegierte Bauernahrung gewurtzelten Grolles... Rīgā pastāv rīkojums, ka neviens nedrīkst zemniekam pāri darīt un ja kāds patiešam zemnieku aizskāris, tad tiesas iestādes šādu lietu katrā laikā nekavējoties izspriež. Tāpat, ja kādam zemniekam šķiet, ka viņam preces atņemtās par netaisnu maksu, tad arī viņš likuma ceļā var meklēt taisnību, kuŗu pilsētā neviens viņam neliegs. Ka muižnieki centušies kaitēt Rīgas pilsētas tirgotājiem, liecina Bauerhändler sūdzība krievu ķeizaram. Savu padevību apliecinādami, zemnieku tirgotāji sūdzās par uzpirkšanu "Vorkäufferey", kuŗu piekopj muižnieki, neskatoties uz zviedru laikā izdoto pavēli, kas noliedz "Vorkäufferey" un atzina tirgošanās tiesības par piederošām vienīgi pilsētu iedzīvotājiem. Tirgotāji, atsauk-

damies uz L. L. Ord. 1637. g. noliegumu, 90. lapp. un 1697. g. rīkojumu, lūdz krievu valdību apžēloties par tirgotājiem, kuriem, pateicoties pastāvošai uzpirkšanai, jāizput - "welche zu unserem gantzlichen Untergange im Lande geschehen" -. Visa Rīgas tirdzniecība cieš no "Vorkäufferey", zemnieki savas preces uz pilsētu neved un preču apgrozība kļūst mazāka un Bauerhändler zaudē iespēju eksistēt. Ne par velti viņi sūdzās krievu ķeizaram: ... bey dem bedrängten Zustande unsers Handels, bey welchem wir ohne Dero allergnädigsten Hülffe endlich in die äusserste Armuth gerathen müssen... un sūdzībā generālgubernātoram atkārtojas tas pats, ka muižniecība neieyēro L.L. Ord. noteikumus, kurus tirgotāji atzīst par labiem, jo tie rēgulē tirdzniecību un vada to īsti dabīgās sliedēs "natürlichen und ordentlichen Lauff zu verschaffen". Tirgotāji "Vorkäufferey" sauc par "ein schädliches und schändliches Beginnen, wodurch die Städte ihres Aufwachses und Nahrung nicht wenig beraubet und alle gute Ordnung in redlichen Commerciem zerrüttet werden... Tirgotāju vispārīgais lūgums ... vēlreiz atjaunot L. L. Ord. noteikumus par Vorkäufferey noliegšanu. Kā jau teikts, zviedri atbalstīja pilsētas un centās ievest visā dzīvē Vidzemē stingru li-

kumību, bet krievu valdība pielaida daudzas patvarības, galvenā kārtā tas attiecināms uz muižniekiem, kuŗu šances, ar krievu valdības laikiem, sevišķi no Pēterā I nāves, palielinājās. Vorkäufferey zviedru valdība noliedz, piedraudot ar mantas konfiskāciju un citiem sodiem ... "Es kommen vielfältige Klagen ein, über die grosse und schädliche Vorkäufferey, welche auff den Lande so wohl von denen vom Adel, Priestern, Arrendatore ~~L.L.~~ Tā tad jau zviedru laikos muižnieki uzpirkuši labību un citus lauku ražojumus, kas kaitējusi pilsētām un zemniekiem. L. L. Ord. 679. lapp. -- wordurch -- den Städten Ihre Nahrung und Wachsthumentzogen, der Baur auff allerhand Art ausgesogen ... Muižnieki drīkstēja savā muižā turēt zemnieku vajadzībām drusku sāls, dzelzi, bet to drīkst pārdot vienīgi tad, kad zemniekiem nav iespējams tikt pilsētā... L.L. Ord. 1697. Von grosse~~n~~ und schädliche~~n~~ Vorkäufferey ... solche Freyheit nicht so sehr missbrauchet werden, dass auff dem Höfen ein ordentlicher Handell getrieben, und rechte Buden mit allerhand Wahren auffgerichtet^f und darin zum Verkauff gehalten werden, welches alles so wohl der gemeinen Policey, als den Landes Ordnungen, insonderheit den Privilegien und Nahrung der See- und Handell- Städte zu

wieder und nachtheilig ist... Tāpat, aizstāvēdami pilsētas, noliedz sīktirgotājiem zemniekiem preces pārdot... bevorab bey den Bauren herumb zu streichen und dieselbe auff allerhand Art und Weise zu beschaden" L. L. Ord. Te skaidri pateikts, ka nevien pilsētas zviedri saudzē, bet arī zemniekus aizstāv pret muižnieku patvarībām, kas ceļas no Vorkäufferey un no citiem uzpircējiem. Arī svešiem tirgotājiem, kas ieradušies Rīgā uz tirgu ar precēm un nav tās pārdevuši, braucot atpakaļ nav brīv tās izpārdot ne muižās, ne laukos - miestīnos. Šie tirgotāji spiesti savas preces, nepārdošanas gadījumā, ievietot Rīgas „Packhaus.” Visus šos zviedru valdības rīkojumus muižniecība XVIII g. s. ignorē un tamdēļ sūdzās ne tikai Rīga, bet arī citas pilsētas, piem., Pernavas tirgotāji žēlojās, ka zemnieki vairs neved savus ražojumus uz pilsātu, Vorkäufferey ir pilnos ziedos, muižnieki ar rīkstēm per zemniekus, kas ved ražojumus uz pilsētu. Pilsētām jāiet bojā, muižā ierīkotas īstas tirgotavas, kur zemnieki spiesti pirkt visu vajadzīgo - pilsētā preču apgrozība stipri samazinās. Muižniecība savu rīcību attaisno ar agrāk doto atļauju sāli un dzelzi turēt muižā zemnieku vajadzībām. Un vadoties no brīvīdzniecības, muižnieki paskaidro, katrs var pārdot preci tur, kur ērtāk un

vairāk maksā. Zemniekiem pat ietaupījums zināmā mērā rodas, jo nav jāmēri gaŗais ceļš uz pilsētu. Tam mēs varētu piekrist, ka zemniekiem atvieglinājums caur to, ka nav jābrauc uz pilsētu un savus ražojumus var nodot muižā, sapemot par to visu vajadzīgo, bet neaizmirsīsim, ka muižnieki zemnieku tādā kārtā visvieglāk varēja izmantot: kungs zemnieka ražojumus novērtēja par tādu vērtību kā pašam patikās un piespieda zemnieku ņemt tādas preces, kuŗas muižniekam likās priekš zemnieka piemērotas. Jau zviedru laikos šādu kārtību atzina par kaitīgu, kas zemnieku izmanto un XVIII g. s. iespēja darīt pārestības bij vēl lielāka, sevišķi, kad muižnieku iespaids krievu valdības aprindās bij nostiprinājies. Caur Vorkäufferey muižnieki ieguva lētus lauku ražojumus un varēja tos atkal pārdot - vedot uz pilsētu. Pilsētu tirgotāji pirka lauku ražojumus tādā kārtā ne vairs no pirmās rokas - no zemniekiem, bet ar muižnieku starpniecību. Jo retāk zemnieks brauca pilsētā, jo mazāk viņš patērēja pilsētas ražojumus. Pelnītāja bij no visa šī muižniecība, zaudētāja bij pilsēta, bet kas cieta visvairāk - gan saimnieciski gan tiesiski un morāliski, tā bij latvian² zemniecība. Tamdēļ arī muižnieki taisnojās, nesauca savu rīcību par "Vorkäufferey" jo "niemahls aber ist vor eine

Vorkäufferey angesehen worden, wann possessores und Eigenthumbsherrn in ihren Gebiethen handeln und vor denen Bauern, so wegen des weit entlegenen, auch oft abgehenden Weges und anderen Ursachen halber nicht zur Stadt kommen können... Vigrab I, 100. lapp. Un saprotams, muižnieku vēlēšanās bij, lai valdība ievērotu viņu lūgumu "in der Freyheit des Handels zu Lande denen juribus nobilium und immunitaten des Landes nichts prejudicirlich zu verhängen.. 1725. g. Vigrab I, 101. lapp. Krievu valdības pārstāvis generālgubernātors Reppins ir šai strīdīgā jautājumā pilsētai labvēlīgs - 1725. Pamatojoties, ka Vidzemes pilsētām 1721. g. Ništates miera līgumā paredzēta zviedru laiku iekārta, likumi u. t. t., viņš pavēlēja pieturēties "Vorkäufferey" jautājumā pie L. L. Ordn. Erich Dahlberg 1697. g. 6. jūli...^{24.10.1725}"nach klaren Inhalt des Nystädtischen Friedenschlusses unter anderen auch die in hiesiger province befindliche Städte... bey ihren unter der schwedischen Regierung gehabtten Privilegien, Gewohnheiten, Rechten und Gerechtigkeiten unverrückt conserviret, gehandhabet und geschützt werden sollen... Vigrab I, 102. lapp. Nedomāsim, ka cīņa ar šo izbeidzās. Muižniecība bij neatlaidīga cīnītāja par savu izcilus tiesību un stāvokļa no-

stiprināšanu. Apstākļi krievu valdības aprindās sekmēja muižniecības uzvaru par citām ļaužu kārtām, kuŗas vācu bruņniecība zemāk vērtēja kā sevi. Visvairāk nicināts un piesmiets bij latvietis. Un tomēr, visvairāk nicinātā tauta tikai ārēji, uz laiku, šķita uzvarēta un padota verdzībai. Latviešu tautas garīgo spēku neviens nesalauza. - Viņš tikai snauda, lai atkal reiz celtos gaismā un sasniegtu to, kas katrai nācijai pieder. Man gribētos pievest prof. Vopera raksturīgos vārdus: "Tagadējā nācijas atdzimšana ir reizē Eiropas zemniecības atdzimšana. Uzvarēja tā šķira, kuŗa ilgu laiku bij apspiesta tumsībā, beztiesībā, bet uzglabāja lielas spēka rezerves, kas to uzmodināja no nāvei līdzīgā stāvokļa. Šī atdzimšana liecina, ka ir tautas un viņu spēki, kas neiznīcināmi un mūžīgi."

Izlietotie avoti: 1) J. Virgrabs.

Vidzemes zemnieku tautiskais stāvoklis XVIII g.s.
pirmajā pusē.

Materialu krājums no bij. Vidzemes bruņniecības
arkīva ar papildinājumiem.

I un II d.

- 2) Lief ländische Landes-Ordnungen
nebst dazu gehörigen Placaten und Statuten.
Anna 1707

Literatura: 1) Eckardt.

Livland im 18. Jahrhundert

- 2) Gutsherr und Bauer in Livland
im 17. und 18. Jahrhundert
von Astaf von Trause Roseneck.